

Ткачівська М. Р. Іншомовні вкраплення та їх відтворення в німецькомовних перекладах//ОДЕСЬКИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ ВІСНИК. Науково-практичний журнал.- Випуск 9.- Том 3. – С.117-123.

6. Теорія і практика перекладу
УДК 811.161.2: 811.112.2

Ткачівська М.Р.

ІНШОМОВНІ ВКРАПЛЕННЯ ТА ЇХНЕ ВІДТВОРЕННЯ В НІМЕЦЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

«Сила мови не в тому, щоб вона відхилила чуже,
а щоб вона його обійняла» (Й.В. Гьоте).

У статті розглядаються іншомовні запозичення та найважливіші мови-донори XVI-XXI століть, сучасний вплив англійської мови на інші мови. Подається характеристика іншомовних вкраплень, окреслюються основні способи їхнього відтворення німецькою мовою, наводяться приклади із художньої літератури, проводиться зіставний аналіз.

Ключові слова: іншомовне вкраплення, запозичення, відтворення, переклад, способи перекладу, аналіз.

Ткачівська М.Р. Иноязычные вкрапления и их воспроизведение в немецкоязычных переводах. – Статья. В статье рассматриваются иноязычные заимствования и языки-доноры XVI-XXI веков, современное влияние английского языка на другие языки. Осуществляется характеристика иноязычных вкраплений, определяются основные способы их воспроизведения на немецкий язык.

Ключевые слова: иноязычное вкрапление, заимствование, перевод, анализ.

Maria Tkachivska. Foreign language insertions and their reproduction in German texts. – Article. The article deals with the problems of foreign language borrowings, with the main donor-languages of the XVI-XXI centuries, with the current influence of English language on other languages. The article presents the characteristics of foreign language inclusions, outlines the main ways of their reproduction in German, provides the examples from literary texts to illustrate them, and conducts their contrastive analyses. The study is performed on the basis of translations of the modern Ukrainian authors' works.

Key words: foreign language insertion, borrowing, translation, reproduction, transcribing.

Світ не є замкнутим простором: у ньому все пов'язане, у т.ч. й мови. Взаємовплив мов посилюється за рахунок глобалізаційних та міграційних процесів, швидкого розвитку науково-технічного прогресу. Його результати активізуються як на рівні новітніх технологій, наукових розробок, так і в побуті, культурі, літературі тощо. Широка презентність у мовах іншомовних слів та запозичень часто спричинена відсутністю їхніх відповідників у мові-позичальниці. Проте можливе їх використання при наявності паралельних позначень. Одне із важливих місць займають також іншомовні вкраплення, які побутують у мові, як різнобарвна мозаїка мовлення, чи, часами, як «заблукалий чужинець». У кожного мовця є свій стиль, своя позиція і свій вибір щодо їх приймання чи неприймання, своя манера мовлення і його декорування «іншомовними клаптиками». Така позиція є і в читача, який має свій привілей: вибирати письменника, манера письма якого йому найбільше до вподоби.

Метою нашої статті є аналіз шляхів потрапляння іншомовних слів у інші мови та відтворення іншомовних вкраплень у німецькомовних перекладах творів сучасних українських письменників. До основних завдань статті належать: аналіз впливу мов-донорів на інші мови та результатів протистояння окремих лінгвокультур мовній екпансії, аналіз наслідків метизації

мов, характеристика іншомовних вкраплень та окреслення основних способів їх відтворення німецькою мовою. Дослідження здійснюється на основі зіставлення прикладів із творів сучасних українських письменників та їх німецькомовних перекладів.

Іншомовні запозичення неодноразово ставали предметом дослідження науковців. Їм присвячували свої розвідки П.Бурке, Г.Шльоссер, В.Вільс, Р.Погарель, Р.Поленц, Д. Е. Ціммерманн, К. Дорнер, С.Войнар та ін. Проте аналіз іншомовних вкраплень та їх перекладу досі залишається малодослідженим і потребує різновекторного розгляду зі сторони сучасної лінгвістики.

Мови-донори та їх вплив на інші мови. Мова як суспільне явище перебуває в нерозривному зв'язку із процесами, які відбуваються у суспільстві. У ній віддзеркалюються сліди історії, суспільний прогрес та його занепад. Подібно до природного муляжу діахронії росткових кіл дерева, у мові також прослідковуються періоди її становлення, розквіту та проникнення у неї чужорідних елементів чи цілих мовних пластів, переплетення та зростання з якими результує нові «мовні ростки». Джерелом таких проникнень у різні часи є мови-донори, які на певних історичних етапах перебирають на себе лаври першості у світі і, без перебільшення, залишають незворотні сліди в інших мовах. Так, на даний час англійська мова виборює позиції мови міжнародного спілкування. Їй передували латинська та французька мови.

1. Латинська мова – «материнська мова Європи». Латинська мова (лат. *Lingua Latīna*) належить до індоєвропейської мовної сім'ї і є так званою мертвою мовою. Це – «материнська мова Європи», без якої неможливо усвідомити розвиток європейських мов і Європу в цілому. Важливими для латинської мови були: період найвишого її розвитку – класичний період (творчість Цицерона, Цезаря, Вергілія, Горація), посткласичний період (Сенека, Тацит) та Пізня латина. У IX столітті вона отримала статус мови, «яка шукає спільноту» (латинська мова стала мовою без мовців, що розмовляють нею як рідною). У той час пов'язані нею індивідууми творили «ідейну спільноту» чи «уявну спільноту» міжнародного значення [4, 51-52].

В епоху Середньовіччя латинська мова стає ледь не єдиним інструментом для міжнаціонального спілкування. Нею пишуть наукові твори, презентують свої доробки філософи, історики, математики. У XV-XVI століттях латинська мова стає «мовою гуманістичної культури». Вона займає не тільки передові позиції в Європі, а сягає Південної Америки (Бразилії, Мексики, Перу), навіть Японії. Її викладають у школах та університетах, вона стає мовою релігії та її місіонерів. У повсякденному житті вона трансформується на ламану мову, яку П.Бурке називає «Reiselatein» (мандрівна латина). Незважаючи на це, не забуваються й розвиваються інші мови. Ними також розмовляють і пишуть. Так, король Німеччини, імператор Священної Римської імперії та король Іспанії Карл V Габсбург писав листи латинською, французькою, італійською, іспанською і німецькою мовами. У XVI-му столітті у Швейцарії одна й та ж сім'я могла писати листи п'ятьма мовами [4, 55].

У XVII-му столітті, коли латинська мова почала втрачати свої передові позиції, з'являлося чимало спроб створення універсальної мови, якою могли б порозумітися мовці різних країн. Це було реакцією на занепад латинської мови як засобу міжнародного спілкування. Однак латинь ще довго залишалася мовою церкви і дипломатії (навіть у XVIII-му столітті латинською мовою складали міжнародні договори). У Габсбурзькій монархії вона залишалася вагомою складовою бюрократичного апарату, що було важливим для держави, у якій були презентні багато мов. Нею й надалі послуговувалася наука та вища школа. В архівах знаходимо документи про те, що ще в XIX столітті частина викладачів шкіл та гімназій писали доповіді та наукові статті латинською мовою. Вона досі є одним із обов'язкових предметів у багатьох школах, гімназіях, вишах, у т.ч. й в Україні. Однією із відповідей на те, чому латинська мова втратила свою першість серед мов світу, на думку П.Бурке, була спроба зробити мову певного народу міжнародною [4, 69]. Натомість інші мови почали набирати своєї ваги (німецька, французька, італійська, іспанська, англійська, чеська).

2. Французька мова – мова дипломатії та міжнародних відносин. Французька мова (фр. *français*) є офіційною у 29 країнах. Формувалася на основі романських діалектів, які вийшли з латинської мови. У 1600 році в Європі найбільше мовців розмовляли саме французькою мовою (біля 14 мільйонів), німецькою – 10 мільйонів, італійською – дев'ять з половиною, іспанською – вісім з половиною, англійською – 6 мільйонів [4, 93]. Тільки-но латина врешті-решт почала цілковито «побутувати у закутках науки, вище суспільство віднайшло французьку мову» [10, 73]. У XVII-XVIII століттях французька мова починає набирати все більшої ваги, особливо в політичному житті. Як зазначає П.Бурке, в кардинала Ришельє від 1631 року аж до своєї кончини 1643 р. були плани зробити французьку мову мовою Європи. П.Бурке вважає перебільшенням, що саме королю Людовігу IV завдячують те, що французька мова стала мовою дипломатії та міжнародних відносин [4, 97]. У XVIII-му столітті вона вважається «потенційною світовою мовою», згодом стає мовою дипломатії. У цей час формуються класичні правила геополітики та дипломатії, з'являються нові дипломатичні терміни. Французькою мовою розмовляють не тільки при дворі, але й у світських родинях різних країн. 1750 року Вольтер писав із Потсдаму: «...Тут розмовляють тільки нашою мовою. Тут німецька тільки для солдатів і для коней» [цит. за 10, 73]. Престижність французької мови не йшла на користь іншим мовам, що безумовно викликало чималі дискусії («*Balant Itali, gemunt Hispani, ululant germani, cantant Galli*» – «італійці зітхають, іспанці стогнуть, німці ридають, а французи співають» [Estienne, цит. за 4, 77]. У XVIII столітті спостерігається значний вплив та поширення французької мови у багатьох країнах. Однак із часом вона також втрачає свою актуальність. Як стверджує Д.Ціммерманн, «при дворах захоплення французькою мовою у вишуканому товаристві було щось схоже на манію, що скоро викликало глузування; багато цих модних галліцизмів зі зміною моди самі зникали з салонів» [14, 124]. Дослідник зауважує, що «перебільшення вербальної суті а ля моди на кінець XVIII століття зникло якщо не цілком само по собі, то за допомогою на сьогодні дискредитованих пуристів мови; війни Наполеона, до речі, теж» [14, 125]. Престижність французької мови залишає свій слід у сфері мистецтва, одягу, моди, кухні, подорожей тощо. На інші мови, у т.ч. на німецьку, поширюються слова *Balkon, Porzellan, Galerie, Statue, Möbel, Hotel, Tour, Route* та ін.

3. Російська мова – мова міжнаціонального спілкування колишнього СРСР. Російська належить до групи східнослов'янських мов і є однією із найпоширеніших мов світу. До розпаду Радянського Союзу (до 1991 р.) вона була мовою міжнаціонального спілкування. Це результувало значний вплив російської мови на мови всіх колишніх радянських республік. Плоди такого впливу Україна пожинає й досі. До сьогодні спостерігається різного роду незадоволення щодо української мови як державної, боротьба за дві державні мови тощо. Одним із проявів цього є закон «Про засади державної мовної політики» № 5029-VI (т.зв. закон Колесніченка-Ківалова). Результатом метизації української та російської мов, окрім значної присутності в українській мові росізмів, став суржик. Особливе місце в україномовному просторі досі посідає російська ненормативна лексика (жаргон, аргі, обценізми). На сьогоднішній день росіізми присутні в розмовній мові, ЗМІ, публіцистиці, а також і в сучасній українській літературі. Передусім, коли мова йде про опис часів Совдепії.

4. Англійська мова - мова міжнародного спілкування. Коли йдеться про сучасну іноземну мову та її вплив на інші, то на сьогодні англійська переймає лаври першості. У Середньовіччі, а також довший час опісля, англійська мова мала цілком інший статус. За словами П.Бурке, у XVI столітті ні від кого іншого, окрім англійця, не можливо було очікувати, що той розмовлятиме англійською. Навіть від дипломата. У середині XVII століття існувало небагато перекладів з англійської мови, оскільки в інших країнах мало хто володів нею. Наприкінці XVII та у XVIII столітті ситуація змінилася [4, 129]. У цей час у німецькомовному просторі з'являються чотири центри англійського впливу: Ляйпціг, Гамбург, Цюрих і Гьоттінген. Саме у Гамбурзі з'являється більшість перекладів з англійської мови. У німецьку мову проникають слова з області культури, філософії, природничих наук, політики (*Duns, Spektrum,*

Barometer, Koalition, Import, Banknote та ін.). Провідна роль Англії в економічному розвитку XIX століття та її вплив у Європі сприяла запозиченню нових слів із інших галузей, особливо спорту (*Fußball, Tennis, Radsport, Start, Finisch, Handikap, Outsider, Favorit* та ін.). Вплив англійської мови на німецьку продовжувався і в XX столітті, перед Першою світовою війною, після неї та після Другої світової війни. Значна кількість запозичень потрапляла із американського континенту у зв'язку із швидким розвитком США в культурній, економічній та науковій сферах (*Job, Make-up, Fan, Trend, Musical, Hitparade, Jeans*).

Незважаючи на те, що англійська мова у написанні та вимові є важкою, на думку одного з провідних світових генетиків, італійця Л.Л. Каваллі-Сфорца, жодна штучна мова не може стати мовою міжнародного спілкування [5, 226]. Швидкий розвиток сучасних технологій, використання інтернету, процеси глобалізації сприяють наповненню засобів масової інформації, сфер науки, техніки, повсякденного спілкування англійськими лексемами та виразами. Їх уживають не тільки як засіб порозуміння, але й як можливість привернення уваги та зацікавлення співрозмовника чи читача, надання спілкуванню певного креативного та сучасного забарвлення тощо. На сьогоднішній день вплив англійської мови на інші є неспинним процесом, який не тільки збагачує їх, але й викликає безліч дискусій.

Протистояння мовній експансії окремими лінгвокультурами та рух за чистоту рідної мови. Годі було б заперечувати існування країн, які з застереженням ставляться до проникнення у їх мову чужої. До однієї з таких країн належить відома своїм пуризмом Франція. Як зазначає Р.Погарель, якщо англієць виступає з промовою у німецькому університеті чи замовляє склянку вина в Греції, то він може все це робити своєю рідною мовою. Якщо ж він захоче підкріпитися у французькому ресторані, то мусить розмовляти французькою. Після замовлення англійською йому принесуть жаб'ячі лапки без стегенець [8, 190].

Спроби зберегти свою мову й «очиститися» від чужих слів спостерігалися у різні часи і в інших країнах. Так, серед слов'янських держав першою була Чехія. Ще у XV столітті реформатор Ян Гус вважав за необхідне протистояти впливу німецьких слів на чеську мову. Крім того, у Пізньому Середньовіччі існували негативні висловлювання щодо «італізації» французької мови, проти підміни голландських слів романськими, англійських – французькими, німецьких – латинськими тощо. Але, як зазначає П. Бурке, «міжнародний рух за очищення мови був рухом меншин для меншин» [4, 167-177].

Особливо страждала від впливу інших мов та засилля чужих слів німецька мова. Як зазначає Г.Д. Шльоссер, нарікання на недостатнє плекання німецької мови таке старе, як і сама історія німецької мови. Він констатує, що століття по тому, коли німецька мова була зафіксована на пергаменті, отже, десь після середини IX століття, відповідно більше як 1000 років тому (!), один монах із північносаксонського Вайсенбурга, у (латинському) листі до єпископа із Майнцу жаліється, що німці, франки, краще висловлювалися чужою мовою, а саме латинською і грецькою. «Вони вберігали себе від помилок в іншій мові, а на свою власну мову не зважали» [10, 72].

Б.Шедер також зазначає, що занепад німецької мови – то давня історія («wie die Alten sungen») [9]. Це засвідчує і цитата Г.Вустмана періоду кінця XIX-го століття (1-ше вид. 1891 р.): «В останні роки нам раптом розплющилися очі на те, що наша мова перебуває у стані здичавіння (...). І що найсумніше, це – збільшення у ній граматичних помилок» [цит. за 9, 194].

Націоналістичний рух за чистоту німецької мови припадає на XIX століття. Створене у 1885 році «Всезагальне німецькомовне об'єднання» гуртувалося під девізом «Пам'ятай, коли розмовляєш німецькою мовою, що ти – німець». Мова йшла про викорінення «чуми іноземних слів» і полювання на всі слова негерманського походження. Д.Е.Ціммерманн згадує про факт «доносу» на єврейські слова (*beschummeln, mogeln, pleite, Schmus, Stus* та ін.) [14, 127].

У гітлерівській Німеччині нацисти не були у втішенні тим, що слід відмовлятися від слів іноземного походження, оскільки ці слова належали до їхнього спілкування. П. фон Поленц, аналізуючи ставлення А. Гітлера до заміни іноземних слів німецькими та розглядаючи його

указ від 19 листопада 1940 року, пише, що «... фюрер не бажає такого роду насильницького онімечення і не підтримує штучної заміни іноземних слів, які вкоренилися в німецькій мові...» [цит. за 14, 127].

Значний вплив на заміну іноземних слів німецькими здійснив своїм твором про онімечення Г. Кампе, в якому подав пропозиції, що були сприйняті німецьким суспільством. Попри те, що в мові прижилися біля 2600 слів: *Doppelpunkt, Fleischbrühe, betreffen, Meisterwerk, unparteiisch* та ін., деякі з них досі вживаються паралельно з іноземними запозиченнями: *circa – ungefähr, Ergebnis – Resultat, historisch – geschichtlich*. Як зауважує Д.Е. Ціммерманн, на сьогоднішній день «пропозиції щодо онімечення слів не є <...> нічим іншим, ніж більш чи менш складними описами чи поясненнями» [14, 132]. Останнім часом можна почути дискусію на тему «Зайвих слів не існує», яка стосується й англійзмів. Вчені стверджують, що англійська мова також не формувалася ізольовано від інших мов і 70% її лексичних одиниць є запозиченнями. Серед них знаходимо й німецькі (*Kindergarten, Bratwurst, Blitzkrieg, Schadenfreude, Doppelgänger, Weltschmerz* та ін.).

3. Інтеграція мов та транскulturація. Метизація мов. Історичні процеси демонструють не лише перетікання певних мовних елементів з однієї мови в іншу, але й фіксують часту безвихідь деяких лінгвокультур щодо переймання чужої мови та культури. Співіснування різних культур та мов – давній досвід, пов'язаний насамперед із еміграцією чи колонізацією. Не кожна культура готова визнати мову країни-господаря. Як приклад можна навести амішів, що проживають упродовж кількох століть на території США та Канади (їхня мова і побут досі перебувають на рівні XVII століття). Результативне співіснування культур характерне для лужицьких сербів (мешкають на сході Німеччини, розмовляють німецькою, проте досі плекають свою рідну мову, літературу, здійснюють переклади світових класиків, мають свої школи, дитячі садки), словенців (проживають у федеральній землі Каринтія в Австрії), жителів Південного Тиролю (розмовляють італійською та німецькою мовами), Ельзасу (розмовляють німецькою та французькою) тощо. Подібну ситуацію спостерігаємо на прикордонні багатьох країн (українські поселення є в Польщі, Румунії, Молдові; на території України – поселення молдаван, румунів, поляків, угорців, кимських татар та ін.) Міграційні процеси спричиняють збільшення кількості іноземців у країнах Європи, у т.ч. Німеччини. У своїх анклавах вони зазвичай спілкуються рідною мовою. Частина з них швидко інтегрувалася у німецьку культуру (в'єтнамці, росіяни, поляки тощо), інші досі мають проблеми з інтеграцією (турки, араби та ін.).

Бажання/небажання інтегруватися в іншу культуру відображається на рівні визнання/невизнання певних норм поведінки країни-господаря, її етикету, законів. Це нерідко призводить до метизації мов та культур, результатом яких є мовні та культурні гібриди. Наприклад, канакіш (канак шпрак) – мова, яка є результатом метизації розмовної німецької мови та мови мігрантів із Туреччини та арабських країн [1]. Отже, там, де змішуються мови й культури, йдеться про культурну метизацію (М.Т.) або ж, як вважає П. Бурке, про «транскulturацію» [пор. 4]. Одним із її наслідків є виникнення ламаних (Pidgin, спрощена мова; відсутність мовців, які розмовляють нею як рідною), креольських (наявність мовців, які розмовляють нею як рідною) та інших мовних сумішей (лексика однієї мови комбінується із синтаксисом іншої мови) [4, 125].

Метизація як принцип напластування, змішання і переплетення мов на різних рівнях (лексичному, фонетичному, синтаксичному, морфологічному) належить до процесів, які мають різновекторне спрямування (у межах двох лінгвокультур: німецька-турецька, українська-російська та ін.; у межах кількох лінгвокультур) і не піддаються регулюванню. Одна мова зазнає більшого впливу від чужих мов, інша – менше. Це залежить також від рівня діалогів між лінгвокультурами, стану науково-технічного прогресу, ставлення політики до мови тощо. Д.Е.Ціммерманн вступає у дискусію із висловленням Р. Гоберга, що «зайвих слів не існує».

Дослідник зауважує, що в мові є зайві слова, до них належить денгліш, яка нерідко викликає сміх [14].

Як уже зазначалося, англійська мова за останні десятиріччя фіксує своє лідерство у світі як мова міжнародного спілкування. Нею проводяться міжнародні симпозиуми, наукові конференції, з'їзди тощо. Англійцями по-різному приживаються в інших мовах. Одні з них трансплантуються, зберігаючи форму оригіналу, інші частково чи повністю змінюють своє написання та вимову і переймають морфологічні та фонетичні особливості мови-трансплантатора. Такі модифікації особливо характерні, наприклад, для чеської мови. У німецькій мові зустрічаються як видозмінені англійцізми, так і з оригінальним англійським написанням. Соціологи стверджують, що молоде покоління швидше приймає у свою мову англійцізми, ніж навіть офіційні норми рідної мови. Це стосується не тільки технічної сфери, але й спорту, музики/дозвілля. Посилаючись на президента Німецької Академії мови і поетичної творчості К.Маєра, С.Войнар наводить дані, що в німецьку мову на сьогоднішній день увійшло близько чотирьох тисяч англійцізмів та американізмів. Дослідник наголошує, що їх надмірне вживання, особливо у громадських інституціях, залишає громадян наодинці з труднощами в повсякденному житті. Він наводить приклад із діяльності німецького Телекому, де у рахунках вказуються англійською такі позначення: *City Call*, *German Call*, *Global Call*, а також пропозиції *moonshine Tarif* [13, 400]. Зрозуміло, що особливо старше покоління німців, яке не розуміє англійську мову, зустрічається із низкою незручностей. Подібне можна побачити і в інших сферах життєдіяльності та побуту.

Якщо говорити про українську мову, то за останні століття спостерігається вплив на неї перш за все мов країн сусідів: Польщі, Австро-Угорщини, Румунії. Найбільшого впливу українська мова зазнала від російської (передусім у часи Радянського Союзу). Зросійщення української мови торкнулося навіть території Галичини, яка до приходу СРСР більше відчувала вплив мов західних країн (польської, німецької). Останнім часом ситуація з українською мовою дещо змінилася: її мовний простір почали заповнювати англійцізми. Це стосується як офіційно-ділового стилю мовлення, який вирізняється високою мірою літературності, так і приватного спілкування. Особливо привабливими вони стали для молодих людей. Наприклад: *ютубер*, *вейпер*, *геймер*, *пруф*, *треш*, *челендж*, *фейспалм*, а також *rofl*, *triggered*, *omg*, *wat* та ін. Існує ціла низка англійцізмів, які вже піддалися процесу адаптації до української мови (приспосувалися до мовної системи та до її правил): *спамити*, *флудити*, *стопити*, *твітнути* (порівняймо із рекламою: «Юзай на повну!») Зловживання англійцізмами стосується спортивних репортажів, які не завжди є зрозумілими для пересічного українця. Прагнення відновити престиж українських слів або бажання замінити іноземне слово українським шляхом введення нового слова в мовний обіг дає можливість дослідникам, любителям мови та науковцям об'єднати свої зусилля навколо зміцнення української мови. Результатом цього, наприклад, є словник Т.Берези, І.Зубрицької, Ю.Зеленого «Мова – не калька», в якому пропонуються українські заміники до іноземних, передусім, російських слів, які міцно вгніздилися в українську мову.

4. Іншомовні вкраплення та їх переклад. Як в усному мовленні, так і в художній літературі, публіцистиці для привернення уваги читача письменники вживають іншомовні вкраплення – елементи чужої мови, які на письмі імплантуються у текст іншої мови без будь-яких змін, або із використанням транскрипції. Значна кількість іншомовних вкраплень потрапляє в українську мову із основних мов-донорів: із латинської: *tabula rasa/табула раса*, *carpe diem/карпе дієм*, *alma mater/альма-матер*; із французької: *tête-à-tête/тет-а-тет*, *merci/мерсі*, *cherchez la femme/шерше ля фам*, *pardon/пардон*, *c'est la vie/се ля ві*; із англійської: *the best/зе бест*, *life is life/лайф із лайф*, *good bay/гуд бай*, *I love you/ай лав ю*; із російської: *привет/прівет*, *короче/кароче*, *мина/міна*.

Отже, іншомовні вкраплення – це слова і вирази однієї мови, перенесені на полотно іншої, які на письмі зберігають своє графічне оформлення або транскрибовані, і слугують для творення привабливості тексту, іронії, комічного ефекту тощо. Вони зазвичай смислово

пов'язані з текстом, можуть вживатися як «чужа» пряма мова, так і як окремі лексичні вкраплення. Також можуть слугувати для «загравання із читачем», опираючись передусім на його візуальне сприйняття. Тобто, виступають візуальними маркерами, видимими акцентами, «порогами» тексту, які привертають увагу реципієнта. Іншомовні вкраплення використовують для підсилення образності мовлення: «чуже» слово є носієм іншої культури і має інше емоційне тонування. І не остання їхня функція – данина моді.

Оскільки іншомовне вкраплення не лише переноситься в іншу мовну систему, але й культуру, це вимагає від читача певних фонових знань. Відтворення іншомовних вкраплень не належить до особливих «перекладацьких пасток» і залежить від їх мови-джерела та її графічної системи. Наприклад, англійські, латинські, італійські, іспанські та ін. вкраплення зазвичай імплантуються у текст перекладу, російські вкраплення відтворюються за допомогою транскрипції, комбінованої реномінації, закономірного відповідника, часто із орфографічними модифікаціями як натяк на «чужинність» слова.

Для відтворення іншомовних вкраплень існують такі основні способи перекладу: 1) трансплантація лексичної одиниці в мову перекладу (зазвичай при однакових графічних системах)/повернення до мови-джерела; 2) транскрипція (зміна графічної системи): кирилиця → латиниця; латиниця → кирилиця (з використанням або без використання коментаря); 3) використання іншомовного вкраплення з мови-позичальниці або іншої мови; 4) підбирання нейтральної лексики в засобах цільової мови; 5) підбирання «чогось середнього» між іншомовним вкрапленням і традиційним перекладом (збереження «ілюзії чужинності») із використанням фонетичних засобів, поодиноких вплітань додаткових голосних чи приголосних; стилізація під «спотворену» мову (у німецькій мові – під мову «канакіш»).

Найвдалішою, на нашу думку, є трансплантація (перенесення у текст цільової мови іншомовного вкраплення у його природному графічному оформленні, яке збігається із графічним оформленням цільової мови. Йдеться про трансплантацію лексичних чи фразеологічних одиниць мови, яка використовує латиницю, у т.ч. повернення до графічного оформлення мови-джерела. Наприклад: *BON APPETITE – à la Bon Appétit* (укр.: «*Ти десь бачив дівчину, яка була би неформалкою, мала таку досконалу фігуру, ну щоб (Xinni поцілував пучки зведених до купи пальців, мовляв, BON APPETITE), і щоб при тому всьому була ще й розумною*» – нім.: „*Hast du irgendwo ein Mädchen gesehen, daß ein Freak gewesen wäre, mit einer perfekten Figur, einfach zum (Hippie küste seine zusammengeführten Fingerspitzen, à la Bon Appétit) – und dazu noch gescheit?*“ (Л.Дереш «Поклоніння Ящірці»). Трансплантація в канву цільового тексту лексичних одиниць, похідних із мов, які послуговуються кирилицею, зазвичай потребує, крім транскрибування (кирилиця → латиниця), ще й їх тлумачення. Тут передусім йдеться про російські вкраплення. Наприклад: *не девочка – keine däwotschka, kein junges Ding* (укр.: «*Старалася щиро, на совість, а що ні фіга не вийшло, то чесніше одразу здати карти – не гравець із мене й зараз, далі буде ще хреновіше: просвітку не видно, а сили вже не ті: не девочка!*» – нім.: „*Hab mir wirklich Mühe gegeben, Hand aufs Herz, aber weil nix draus geworden ist, ist es ehrlicher, gleich alle Karten auf den Tisch zu legen – aus mir wird nie und nimmer eine Spielerin, es wird sogar noch beschissener: kein Schimmer einer Hoffnung und meine Kräfte nicht mehr das, was sie mal waren: bin einfach keine däwotschka, kein junges Ding mehr!*» (О.Забужко «Польові дослідження українського сексу»). При цьому слід зазначити, що різні перекладачі пропонують свою транскрипцію до однакових вкраплень. Наприклад, іншомовне вкраплення з російської мови «*девочка*» – нім.: *däwotschka* (попередній приклад)/*Djewotschka* (укр.: «*Тепер знову до тих трьох, із яких одна мусить бути дівчиною, девочкою, сукою, напівдитиною-напівжінкою*» – нім.: „*Jetzt wieder zurück zu den dreien, unter ihnen mit Sicherheit eine Frau, ein Mädels, eine Djewotschka, eine Tussi, halb Kind, halb Frau*“ (Ю.Андрухович, есе). При перенесенні іншомовного вкраплення у полотно цільової мови не завжди присутній коментар: *мамаша – Mammasha f* (укр.: «*Мамаша! – гаркнув, розвертаючись*» – нім.: «*Mammasha!*», *schrie er sie an und wendete sich ab*) (О.Забужко

«Польові дослідження українського сексу»). Одним із прерогативних перекладацьких рішень є використання у цільовому тексті іншомовного відповідника, навіть якщо підміна російського іншомовного вкраплення англійським не цілком передає специфічність висловлювання. Наприклад: *медляк – Slow* (укр.: «Я любив уявляти, як безмежно довго танцюю під неї так званий медляк») – нім.: „*Ich stellte mir gerne vor, wie ich zu diesem Lied einen endlosen Slow tanze*“ (Ю.Андрухович «Таємниця»); *девушка – Girl* n -s, -s (укр.: «Ну, вони там туди-сюда, потім діла-дрова, потім одна з дівчинок у Душмана чисто случаєм бумажник цього вот Карлуші засікла...») – нім.: „*Mit denen haben sie rumgemacht, zur Sache Schätzchen, dann hat eines der Girls bei dem Afghanen ganz zufällig die Brieftasche dieses Karlchens aufgestöbert...*“ (Ю.Андрухович «Дванадцять обручів»). Найменш вдалим перекладацьким рішенням вважаємо повну елімінацію іншомовного вкраплення у перекладі.

Важливим для відтворення іншомовних вкраплень є спосіб стилізації та підбирання «середнього між іншомовним словом і традиційним перекладом слова», зберігаючи при цьому «ілюзію чужинності». Наприклад: укр.: (інш. вкр. з рос.м.): «*Помниш*» – нім.: „*Weißte*“ (Ю.Андрухович «Дванадцять обручів»); укр.: (інш. вкр. з рос.м.): *Дьорнеи? – willste mal?* (укр.: «Зємеля – дьорнеи?») – нім.: „*Heu, Kumpel, – willste mal?*“ (С.Жадан «Депеш Мод»). При відтворенні іншомовних вкраплень нейтральною лексичною одиницею, переклад опиняється на «проміжній території» між мовою-джерелом і цільовою мовою, не відтворюючи основного авторського задуму, напр.: *дємбель – Reservist* m -en, -en (укр.: «*Де дємбеля і ге-се-ве-ге?*») – нім.: „*Die Reservisten und die GSSD?*“ (С.Жадан «Anarchy in the UKR»). З’являється ефект «рیمейку», в якому спрощується текст і втрачається іронія чи емоційне навантаження тексту оригіналу. Поруч з тим, перенасиченість тексту «перекрученою мовою» не завжди створює повну присутність сарказму, але натякає на специфічність висловлювання. Таким чином, іншомовні вкраплення належать до тих явищ перекладу, які не можуть цілковито відтворити «смак» тексту і потребують коментаря.

Як уже зазначалося, для відтворення одного і того ж іншомовного вкраплення можуть використовуватися різні трансляторні способи, що демонструє переклад лексеми *девушка – 1) eine Djewotschka* (укр.: «*Тепер знову до тих трьох, із яких одна мусить бути дівчиною, девочкою, сукою, напівдитиною-напівжінкою*») – нім.: „*Jetzt wieder zurück zu den dreien, unter ihnen mit Sicherheit eine Frau, ein Mädels, eine Djewotschka, eine Tussi, halb Kind, halb Frau*“ (Ю.Андрухович, есе); 2) *däwotschka, kein junges Ding* (укр.: «*...просвітку не видно, а сили вже не ті: не девочка*») – нім.: „*...Und meine Kräfte nicht mehr das, was sie mal waren: bin einfach keine däwotschka, kein junges Ding mehr*“ (О.Забужко «Польові дослідження українського сексу»); 3) *Mädchen* n -s, = (укр.: «*Наспівують девочки*») – нім.: „*Wie es Mädchen singen*“ (Ю.Андрухович «Московіада»); 4) *Mädels* n -s, -/n/-s, укр.: «*Так що – пауза, девочки, пауза*») – нім.: „*Also gut, Pause! Mädels, Pause*“ (О.Забужко «Музей покинутих секретів»); 5) *девушки-малолетки – minderjährige Göre* f =, - (укр.: «*...так і не підпустив мене бодай краєм ока туди зазирнути, – просто б сказавши, обставив нас обох, і мене, і Владку, як девочок-малолеток...*») – нім.: „*...er ließ mich keinen auch noch so flüchtigen Blick dorthin werfen, er stellte uns beide, Wlada und mich, wie zwei minderjährige Gören ruhig*“ (О.Забужко «Музей покинутих секретів»).

Фразеологічні одиниці з іншомовними вкрапленнями можуть відтворюватися за допомогою німецькомовного відповідника без будь-якого натяку на іншомовне вкраплення. Наприклад: *девушка на побігеньках – ein Mädchen für alles* (укр.: «*Девочку на побігеньках з мене зробити хочуть...*») – нім.: „*Ein Mädchen für alles wollten die aus mir machen...*“ (О.Забужко «Польові дослідження українського сексу»). Наступні дослідження обраної теми бачимо саме у продовженні ширшого аналізу фразеологічних одиниць з іншомовними вкрапленнями та способів їх перекладу.

Отже, зазвичай для відтворення іншомовних вкраплень для німецької мови характерні такі прийоми: 1) іншомовне вкраплення (латиниця, кирилиця) → іншомовне вкраплення (латиниця); 2) іншомовне вкраплення (латиниця, кирилиця) → неіншомовне вкраплення; 3) неіншомовне

вкраплення → іншомовне вкраплення; 4) іншомовне вкраплення (латиниця, кирилиця) → неіншомовне вкраплення із текстуальним розтлумаченням/ комбінована реномінація/ ситуативний відповідник/гіперонім (гіпонім) та ін.; 5) опускання іншомовного вкраплення.

Взаємодія мов та їх метизація є одним із природних процесів, який може сприяти як їх збагаченню, так і в певній мірі негативно впливати на них. Здійснена розвідка засвідчує, що використання іншомовних вкраплень в усному мовленні, публіцистиці тощо, сприяє їх швидкому поширенню. Література не залишається осторонь цього процесу. Дослідження перекладу іншомовних вкраплень на німецьку мову демонструє, що їх відтворення не створює особливих труднощів для перекладача. Для передачі англomовних вкраплень передусім вживається трансплантація. Дещо важчим є перекладацьке рішення щодо росізмів. При їх відтворенні найчастіше використовується транскрипція, комбінована реномінація, гіпо-гіперонімічний переклад, закономірний відповідник. Серед розглянутих нами прикладів іншомовних вкраплень, представлених кирилицею, у тексті перекладу використовується латиниця. Вибір способу відтворення завжди залишається прерогативою перекладача. Як і зрештою відкритим залишається запитання щодо потрібності і важливості викорінення запозичень та іншомовних вкраплень у мові. Не піддаємо сумніву, що мова – це абстракція, а не «будинок, який можна зруйнувати (...). У мові нема зайвих і непотрібних слів, бо кожне слово є іншим варіантом, є іншою можливістю вибору. Що в мові має статися, станеться. Мова мусить змінюватися, щоб жити і цим ставати зручним засобом порозуміння. Необхідні зміни мусять прийти, тільки темп цих змін не має бути надто швидкий» [13, 404]. Правда, бачити, як руйнується будинок, який будували багато попередніх поколінь, завжди не залишає людину байдужою. Як і не залишає байдужою мова, яка іноді могла б дихати на повні груди свого народу, а не вдихати «пилинки» чужих цивілізацій. Годі заперечувати, що серед них є і цінний матеріал. Хотіли б ми цього чи ні, у нас є, на наш погляд, тільки два вибори: приймати світ таким, яким він є у своєму розвитку, та не забувати, що від нас (кожного на своєму рівні) таки залежить, скільки непотрібних чужорідних уламків чи цінного будівельного матеріалу ми приймаємо у свою мову.

Література

1. Ткачівська М. Kanak Sprak та її потенційні можливості / М.Ткачівська// Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. 6 (331), 2016. – С. 235-240.
2. Ткачівська М. Р. Текстовий метисаж як одна з важливіших авторських стратегій / М.Р. Ткачівська // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. 2014 – 2015. Вип. 42-43. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. – С.46-51.
3. Achilles Ilse, Pighin Gerda. Vernäht und zugeflixt. Von Versprechern, Flüchen, Dialekten & Co. Dudenverlag. Mannheim, 2008. – 192 S.
4. Burke Peter. Wörter machen Leute. Verlag Klaus Wagenbach. Berlin, 2004. – 280 S.
5. Cavalli-Sforza Luigi Luca. Gene, Völker und Sprachen. Die biologischen Grundlagen unserer Zivilisation. Carl Hanser Verlag. München, Wien, 1999. – 252 S.
6. Denglisch, nein danke! Hrsg.: Zabel Hermann. IFB Verlag, 2001. – 296 S.
7. Dorner Christine. Anglizismen im Tschechischen und Deutschen. Verlag Dr. Kovac. Hamburg, 2010. – 222 S.
8. Pogarell Reiner. Woran sterben sprachen. S.185 – 200. In: Denglisch, nein danke! Hrsg.: Zabel Hermann. IFB Verlag, 2001. – 296 S.
9. Schaefer Burkhard. Verderben die Computer unsere Sprache? S. 186 – 222. In: Sprache – Sprachverfall – Sprache im Wandel – Was wird aus unserer Sprache?- redaktionell bearbeitet von Harald Petri. – Studienverlag Dr. N.Brockmeyer, 1986. – 293 S.
10. Schlosser H.D. gegenwartsdeutsch. Gefährdungen und Möglichkeiten einer unbehüteten Sprache. S. 70 – 94. In: Sprache – Sprachverfall – Sprache im Wandel – Was wird aus unserer Sprache? Red. bearb.von Harald Petri.– Studienverlag Dr. N.Brockmeyer, 1986. – 293 S.

11. Vossen Carl. Latein Muttersprache Europas. Druckerei und Verlag Hub. Hoch. – Düsseldorf, 1979. – 191 S.
12. Wills W. Das Eindringen angloamerikanischer Fremdwörter in die deutsche Sprache seit ende des Zweiten Weltkrieges (bis 1048). – S. 15-32. In: Denglisch, nein danke! Hrsg.: Zabel Hermann. IFB Verlag, 2001. – 296 S.
13. Wojnar Stanislaw. Deutsch ist cool. Verfällt die deutsche Sprache oder gewinnt sie einen neuen besonderen Glanz? Zur Diskussion über Anglizismen in der deutschen Sprache. S.397- 406. In: M. Wierzbicka, M. Sieradzka, J. Hom (Hrsg.). Moderne deutsche Texte. Beiträge der Internationalen Germanistenkonferenz. – Rzeszow, 2004. – 422 S.
14. Zimmermann Dieter E. Sprachen in Zeiten ihrer Unverbesserlichkeit. Hoffmann und Campe Verlag. – Hamburg, 2005.– 367 S.